

Nummer 3
jaargang 2
april 2010

HO **hoger onderwijs** management

Hét vakblad voor management en bestuur van hbo- en wo-instellingen

Accreditatiestelsel
zonder vbi

Interview
Henno van Horssen

Wegsturen
studenten

Onderzoek
aan hogescholen

Professionaliseren in het hoger onderwijs

Cursus Didactiek voor HBO-docenten

Ontwikkel in 10 dagen de HBO-docentcompetenties, zoals vastgesteld door de Stichting Beroepskwaliteit Leraren, en verwerf de landelijk erkende onderwijsbevoegdheid.

Teaching Effectively in English

Ontwikkel in korte tijd uw Engelse taalvaardigheid én specifieke didactische vaardigheden voor onderwijs geven in het Engels.

Beide cursussen starten twee keer per jaar. Informeer ook eens naar de mogelijkheden voor een maatwerk cursus voor uw team of afdeling.

Vanaf 15 maart t/m 31 mei 2010
kunt u zich inschrijven
om mee te dingen naar de

Veilige Publieke Taak AWARD 2010

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

De Veilige Publieke Taak AWARD wordt uitgereikt aan een werkgever (maar ook een koepelorganisatie, vakbond of samenwerkingsverband) met een publieke taak die de meest succesvolle en inspirerende aanpak van agressie en geweld binnen zijn instelling heeft ingevoerd. De AWARD bestaat uit een kunstwerk en een geldelijke beloning van 25.000 euro die moet worden besteed aan de aanpak tegen agressie en geweld.

Veel organisaties zijn actief bezig met hun veiligheidsbeleid en zij kunnen met hun aanpak een voorbeeld zijn voor anderen. Het programma Veilige Publieke Taak is op zoek naar deze organisaties en wil een succesvolle en inspirerende aanpak belonen met de Veilige Publieke Taak AWARD.

Vorig jaar werd Stichting De Hoop, uit drie genomineerden, met het project 'Samen tegen agressie', winnaar van de Veilige Publieke Taak AWARD.

Een deskundige jury nomineert drie inzendingen. De winnaar wordt tijdens de VPT-Beurs op donderdag 7 oktober 2010 bekendgemaakt.

Voor nadere informatie, zoals het inschrijfformulier, de criteria, de doelstellingen en de doelgroep mogen we u verwijzen naar onze website www.veiligepublieketaak.nl.

Veilige Publieke Taak is een programma van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De hoofdlijnen van het programma zijn het voorkomen van agressie en geweld, het aanpakken van de daders en het ondersteunen van werkgevers bij het ontwikkelen en uitvoeren van hun veiligheidsbeleid.

Colofon

Hoger Onderwijs management is een voortzetting van HO Actueel. HO management richt zich op managers en bestuurders in het hoger onderwijs en is hét onafhankelijke vakblad dat op zakelijke wijze informeert over trends, ontwikkelingen en praktijk binnen het hoger onderwijs.

HO management bestaat uit een magazine, de website www.homanagement.nl en de maandelijkse e-nieuwsbrief Regelingen Onderwijs Hoger Onderwijs.

Verschijningsfrequentie

tijdschrift HO management: 8x per jaar
e-nieuwsbrief Regelingen Onderwijs HO: 12x per jaar

Hoofredactie

Marcel de Haas

Redactie

Lisette Griep
Christiaan van den Berg
Ellen Touw
Johan Sevenhuijsen
Nicolette van der Velde
Bert Nijveld (eindredactie)

Redactieadres

Sdu Uitgevers
HO management
Postbus 20025
2500 EA Den Haag
tel. 070-378 05 51
ho-management@sdu.nl
website: www.HO-management.nl

Uitgever

Mathilde Vreugdenhil,
HO-management@sdu.nl

Marketing

Mark Jongerius, Manon de Vreede,
HO-management@sdu.nl

Vormgeving

SD Communicatie, Rotterdam

Druk

Drukkerij ten Brink - Meppel

Abonnementen

Een jaarabonnement op HO management bestaat uit een magazine dat 8x per jaar verschijnt, een website www.homanagement.nl en de e-nieuwsbrief Regelingen Onderwijs HO die 12x per jaar verstuurd wordt. Jaarabonnementsprijs: € 122,- (excl. btw) Losse nummers: € 18,50 (excl. btw) Abonnementen kunnen schriftelijk worden aangevraagd via www.sdu.nl/onderwijs of via klantenservice.

Een abonnement kan op elk moment ingaan en heeft een looptijd van een jaar. Sdu Klantenservice, Postbus 20014, 2500 EA Den Haag, tel: 070-378 98 80, fax: 070-378 97 83 www.sdu.nl/service

Advertenties

Recent bv, Postbus 17229,
1001 JE Amsterdam
Tel. 020 3308998, Fax 020 4204005
lap@recent.nl

Kopijdata HO-Management@sdu.nl

Nummer 4: 12 april
Nummer 5: 7 juni
Nummer 6: 6 september
Nummer 7: 11 oktober
Nummer 8: 15 november

Sdu UITGEVERS

© Sdu Uitgevers BV, Den Haag, 2010
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vervaelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISSN 1877-7597

Inhoud

Accreditatie

Wat is de rol van de Visiterende en Beoordelende Instanties in het nieuwe accreditatiestelsel? Is de NVAO een soort super VBI geworden? Een kritische beschouwing.

6

Onderzoek aan hogescholen

Onderzoek op het hbo is niet meer weg te denken. Het kent zijn eigen dimensies, is uiterst relevant voor de beroepspraktijk en de ontwikkeling van studenten. Het hbo ontwikkelt zich van onderwijsbolwerk tot kennisinstituut, waarbij beroepsmatige vernieuwing centraal staat.

8

Iudicium abeundi

Vanaf 1 september aanstaande mag een instellingsbestuur de inschrijving van bepaalde studenten stopzetten. Het iudicium abeundi. Hoe gaat dat? En wat komt er bij kijken en wat is het wettelijk kader.

22

Conferentie studiesucces

Welke activiteiten om het studiesucces te verhogen zijn door diverse instellingen opgezet en welke voorbeelden werken? OCW organiseerde samen met VSNU en HBO-raad een conferentie rondom studiesucces. Een verslag.

24

En
verder

- 05 Voorwoord
- 10 Interview Henno van Horssen
- 13 Column Frans Leijnse
- 17 Geknipt voor u
- 20 Uitgesproken
- 21 Boekbespreking
- 26 Stand van de wetgeving

HO
management

april 2010
pagina 3

Interstudie NDO

Applicatie van de Ondernemersgeest in de ontwikkeling

Interstudie NDO combineert hart voor onderwijs met gezond ondernemerschap. We werken voor organisaties in het po, vo mbo en hoger onderwijs en sectoren die hiermee verbonden zijn, zoals jeugdzorg, overheden en kenniscentra.

Hart voor onderwijs en gezond ondernemerschap

We zijn actief op het gebied van:

Leiderschapsontwikkeling

Organisatie en HRM

Onderwijs, Docent en Team

Interstudie NDO, Willemsplein 23, 6811 KB Arnhem, T (026) 353 73 00, www.interstudie-ndo.nl

Grote afdeling, keuzevrijheid, deeltijd-docenten? en toch: Goede roosters, kleinschalig, lesgeven in teams!

4A	4A 29	4	bio1 29	3	13	13	6	5	0	nat2 25	schik1 26	5	0	wisB1 27
4B	4B 30	4	bio2 29	2	14	5	4	9	1	nat3 26	schik3 25	3	0	wisB2 28
4C	4C 30	4	bio3 30	2	10	8	3	8	1	nat4 25	schik5 25	5	0	wisB3 27
4D	4D 30	9	16	5	14	13	7	ger2 20	3	16	15	8	wisA1 12	17
4E	4E 29	3	13	3	17	nat1 15	9	18	4	23	19	8	0	wisB5 27
4F	4F 30	1	bio4 29	1	11	10	10	8	0	nat1 27	schik2 26	sp3 11	0	wisB6 28

Het "clusteren" is de traditionele methode die maakt dat er weinig structuur in uw bovenbouwroosters zit. Resultaat: anonimiteit, slechte roosters en moeilijk te organiseren begeleiding.

Zermelo heeft nu nieuwe technieken waarmee de leerling-indelingen tegelijk met de roosters gemaakt worden. Die maken bovendien het werken in kleinschalige teams rond stamklassen of deel-afdelingen mogelijk.

In dit overzicht zijn de groepen zo veel mogelijk gelijk of bijna gelijk gemaakt aan de stamklas. Zo maakt u een 'klassikale' structuur in uw school.

Bezoek onze website voor meer informatie over de nieuwe manier van leerling-indelen en roosteren.

zermelo
ROOSTERMAKERS

Zermelo Roostermakers
t 071 524 00 86
e info@zermelo.nl
i www.zermelo.nl

Maatschappelijk relevant

Vorige maand werd een nieuwe methode voor het evalueren van maatschappelijke relevantie van onderzoek aangeboden aan de bestuurders van de betrokken koepels. Deze handreiking is positief ontvangen, omdat het tegenwicht biedt aan de tot dan toe tamelijk eenzijdige focus op wetenschappelijke kwaliteit in de vorm van publicaties en citaties. Zoals bekend doet die benadering geen recht aan vormen en terreinen van onderzoek die meer op toepassing in samenleving en beroepspraktijk zijn gericht. Het is boeiend om te lezen hoe een aantal wetenschappers uit de meer fundamentele hoek op deze publicatie reageert. Via de onderwijsblog van het NRC halen ze geëmotioneerd en verontwaardigd uit naar de gedachte dat wetenschappelijk onderzoek ook maatschappelijk nut zou moeten hebben. Want “wetenschappelijk onderzoek is net als kunst een activiteit die je niet op nut hoort te beoordelen; het is noodzakelijk dat het er is, en indirect heeft elk onderzoek wel op een of andere manier zin”, zo luidt een van de reacties. Dergelijke opinies leveren natuurlijk vanzelf tegenreacties op zoals deze: “Mensen die een publiek gefinancierde goedbetaalde baan hebben mogen naar mijn mening best verantwoording afleggen naar dit publiek en uitleggen waarom iedereen er baat bij heeft dat hij zijn werk doet. En niet met een arrogant ‘jullie leken snappen er toch niks van’.” Staan hier nu twee kampen tegen over elkaar die volstrekt tegenstrijdige opvattingen hebben over de status van wetenschap of houden ze zich als onderzoeker gewoon met verschillende modi van onderzoek bezig? Beweren de voorstanders van de (ERiC-)methode dat er geen wetenschappelijk onderzoek mag bestaan waar het maatschappelijk nut niet van kan worden aangetoond?

Zouden de tegenstanders nu werkelijk vinden dat onderzoek met direct maatschappelijk nut geen wetenschappelijk onderzoek mag worden genoemd? Hoe kijken ze dan aan tegen het type onderzoek dat in deze editie wordt beschreven in de bijdragen van Carola Hageman (Hogeschool-onderzoek wordt volwassen) en van Josephine Lappia (Kennisdriehoek als ijkpunt)?

Ten aanzien van de kwaliteitszorg van het onderwijs wordt een dergelijke discussie niet (meer) gevoerd. In het accreditatiekader staat de maatschappelijke relevantie van opleidingen immers vrij centraal: wat hebben de studenten, de beroepspraktijk, kortom de samenleving aan de opleiding. Daar speelt wel weer een andere discussie, namelijk of het nieuwe accreditatiekader nu wel of niet een verbetering betekent ten opzichte van het oude. In de eerste HO management van dit jaar beweert Arthur van Oeveren dat het feitelijk gaat om *oude problemen in nieuwe kaders*. In dit nummer bedient de NVAO hem van repliek via het artikel *Windmolens in de polder* van Stephan van Galen. Daarbij geeft Foka Brouwer van Hobéon aan wat de rol van de VBI kan zijn in het ‘nieuwe’ stelsel. Daarnaast trakteren we u op een pittig interview met studentenleider Henno van Horssen die belangrijke boodschappen heeft voor politiek en bestuur. Deze raken niet in de laatste plaats de kwaliteitsbewaking van het hoger onderwijs. Over maatschappelijk relevant gesproken: hoe krijg je een student weg die niet thuishoort op een instelling voor hoger onderwijs? Ook daarover meer in deze HO management. En slaat u het vurige pleidooi van Frans Leijnse voor een universiteit in Almere niet over!

Marcel de Haas
hoofdredacteur

www.homanagement.nl
ho-management@sdu.nl

Voor-
woord

Verheldering of disbalans

In de kritische beschouwingen over het huidige accreditiestelsel komen de Visiterende en Beoordelende Instanties (VBI's als schakel tussen instellingen en NVAO niet meer voor. In het begin was dat anders. Er bestond onduidelijkheid over de invulling van de tweetrapsraket die in het stelsel was ingebouwd en later kwam kritiek over de hardnekkige verschillen in beoordeling tussen de VBI's. De VBI's zijn eruit als tussenschakel, dus deze onduidelijkheden zijn de wereld uit. Is dit op alle punten een verbetering?

Bij het begin van het nieuwe accreditiestelsel bestonden er onduidelijkheden en verschillende verwachtingen over de taakverdeling tussen VBI's en NVAO. In de praktijk die ontstaan is maakt de NVAO graag en ruim gebruik van haar beoordelende bevoegdheid. Ze wil niet certificeren zonder inhoudelijke beoordeling, de VBI rapporten moeten haar in staat stellen zo'n inhoudelijk oordeel te vellen. Gevolg is, dat er in het besluitvormings-traject zich een onduidelijk spel kan ontwikkelen tussen NVAO, VBI en hogeschool. Bij deze trajecten krijgen zowel hogeschool als VBI het gevoel dat er dubbel werk gedaan wordt. Als de nieuwe inrichting dit voorkomt, is het een verbetering.

In het nieuwe stelsel mogen de hogescholen zelf de externe beoordelingen organiseren, althans bij bestaande opleidingen. Een instelling mag desgewenst ook een evaluatiebureau inschakelen. Daarover is de nodige discussie geweest, maar in de voorstellen is de ruimte om zelf commissies samen te stellen of een evaluatiebureau in te huren wel gegeven. De instelling moet de door haar samengestelde panels aan de NVAO ter goedkeuring voorleggen. We gaan ervan uit dat dit een eenvoudige toets op de (vanzelfsprekende) eisen van onafhankelijkheid, deskundigheid en gezaghebbendheid zal zijn. Ook de secretarissen van de commissies moeten bij de NVAO een stempel halen, te verkrijgen na een 'scholing'. Hiermee is de tweetrapsraket niet helemaal verdwenen. Nog steeds geldt dat degene die de accreditatiebeslissing neemt niet degene is die bij de opleiding gaat kijken. Dat is niet problematisch, als die formele accreditatiebeslissing dan op basis van een marginale toetsing uitgevoerd wordt. De NVAO doet dat niet, zij wil de beslissing op inhoudelijke gronden nemen en heeft daarom een uitgebreide inhoudelijke rapportage nodig om dat te kunnen doen. We weten nog niet hoe vaak de adviezen van externe panels door de NVAO als niet-

overtuigend zullen worden aangemerkt, met alle vervolgonderzoeken die daar het gevolg van zijn, maar dubbel werk is ook in dit arrangement niet uitgesloten. Bij de toetsing van nieuwe opleidingen stelt de NVAO zelf de panels samen en verzorgt ze zelf het secretariaat. Ook in die gevallen wordt de rapportage van het panel door de NVAO niet marginaal, maar inhoudelijk getoetst en volgt er nog een heel traject van nader onderzoek enzovoort. We hebben geen zicht op de frequentie van deze trajecten, in het jaarverslag van de NVAO wordt hierover niet gerapporteerd, maar ze komen voor en maken duidelijk dat de tweetrapsraket feitelijk nog niet uit het stelsel is.

SUPER VBI

Het mag duidelijk zijn: de NVAO heeft haar positie in het accreditatieproces versterkt. Ze is een soort super VBI geworden. De vraag is welke gevolgen dit nieuwe arrangement zal hebben voor de instellingen en voor de bestaande VBI's. In de pilots hebben sommige instellingen al gebruik gemaakt van de ruimte die ze hadden om zelf panels samen te stellen en het bleek toch nog een hele klus te zijn, zo kwam bij de evaluaties naar voren. In het nieuwe stelsel heeft het inhuren van een evaluatiebureau sterker de kleur gekregen van 'outsourcing', door het wegvallen van de verplichting. Wij zien dit als een verheldering van de positie van de instelling en vinden het een goede ontwikkeling. Een instelling kan ervoor kiezen een proces dat ze niet heel vaak hoeft te doorlopen niet zelf te organiseren, maar het, om reden van efficiency en kwaliteit, aan een specialist overlaten. Het kan ook zijn dat - met name grotere - instellingen toch overwegen intern de nodige deskundigheid op te bouwen. Voor hen is het een proces dat ze op instelling-sniveau gezien immers wèl vaak doorlopen. Voor organisaties die de VBI rol als core business hebben zal dit grote gevolgen hebben voor de overlevingskansen; voor organisaties waarvoor het één van de diensten is zal het een ver-

schuiving betekenen. Het zijn vaak omvangrijke opdrachten immers, maar ook niet meer dan dat. Tegenover het verlies van de VBI rol staat ook de vergrote ruimte om als adviseur van instellingen en opleidingen te werken.

GEVOLGEN VOOR DE INSTELLINGEN

Voor instellingen kunnen de gevolgen groot zijn. Laten we aan de positieve kant beginnen: de instellingen zijn de afgelopen periode gegroeid in de rol van opdrachtgever. En ze vinden het ook niet meer zo vreemd als in het begin, dat een partij - bureau of commissie, dat is om het even - waarvoor zichzelf de opdrachtgever zijn toch tot een onafhankelijk oordeel kan komen. De nieuwe constellatie is een bevestiging van die opdrachtgeverrol en dat is goed. Maar er zit ook een andere kant aan en dat heeft te maken met de versterkte positie van de NVAO. Een opleiding, of een instelling namens een opleiding, heeft uiteindelijk maar één belang en dat is het verkrijgen van accreditatie. De facto kon een VBI - doordat ze dit spel vaker speelde - de rol van intermediair tussen instelling en NVAO vervullen. Door het wegvallen van continuïteit tussen commissies zal deze rol niet zomaar overgenomen worden. Het is een open vraag, of de instellingen in staat zullen zijn zich op dit punt met elkaar te verbinden en gezamenlijk het kritisch tegenwicht tegenover de NVAO te vormen.

Foka Brouwer is senior adviseur van de Hobéon Groep

HET NIEUWE ACCREDITIESTELSEL IN HET KORT

van de redactie

Het nieuwe accreditatiestelsel gaat uit van een toetsing op twee niveaus: het niveau van de instelling en het niveau van de opleiding. Universiteiten en hogescholen die dat willen kunnen (vrijwillig) een instellingsaudit aanvragen. Tijdens de instellingsaudit wordt het interne kwaliteitszorgsysteem van de instelling getoetst. Is de instelling in staat om de kwaliteit van de eigen opleidingen te garanderen en te verbeteren? Wordt die instellingstoets met positief resultaat doorlopen dan komt de universiteit of hogeschool in aanmerking voor een beperkt regime: opleidingen mogen dan aan de hand van een beperkter beoordelingskader geaccrediteerd worden. Dat beperkte kader gaat uit van nog slechts drie in plaats van zestien beoordelingscriteria en richt zich op de essentie van de opleiding: wat zijn de doelstellingen van een opleiding? Hoe zorgen programma en docenten dat die doelstellingen gehaald worden? Wat zijn de resultaten? Valt een instellingsaudit negatief uit of kiest een instelling ervoor om die niet te ondergaan dan moeten alle opleidingen volgens een uitgebreid beoordelingskader worden geaccrediteerd. De verwachting is dat de introductie van een instellingsaudit een belangrijk deel van de administratieve lastendruk van opleidingsniveau kan wegnemen. Bovendien is de hoop dat de kwaliteitscultuur binnen instellingen wordt bevorderd omdat meer de inhoud en de verbetering van de opleiding centraal komt te staan in plaats van de beoordeling van administratieve processen en procedures.

Nieuw element van het gewijzigde stelsel is ook dat de wettelijke verplichting om voor een visitatie gebruik te maken van de diensten van een VBI komt te vervallen. Instellingen kunnen in principe zelf een beoordelingspanel aanwijzen voor de visitatie van hun opleidingen. Daarvoor is gekozen om het eigenaarschap van de kwaliteitsbeoordeling meer in handen van instellingen te geven. Dat panel dient vanzelfsprekend onafhankelijk, deskundig en gezaghebbend te zijn en daarom vooraf ter goedkeuring te worden voorgelegd aan de NVAO. Overigens bleek tijdens de pilots dat instellingen het als een zeer grote belasting ervaren om de visitatie helemaal zelf te organiseren en coördineren. Zeker voor de universitaire sector waar een traditie bestaat van landelijke, geclusterde visitaties van alle vergelijkbare opleidingen is daarom de verwachting dat VBI's ook in de toekomst gewoon ingezet zullen blijven worden

Windmolens in de polder

Opinie

In een recent opiniestuk in HO-management lijkt Arthur van Oeveren (VU Amsterdam) te betogen dat de NVAO met de introductie van een nieuw accreditatiestelsel windmolens najaagt: in een poging niet bestaande problemen op te lossen verzwaart de NVAO de administratieve lasten voor het hoger onderwijs en wordt de verbeterfunctie van het accreditatiestelsel ondergraven. Na lezing van het betoog van Van Oeveren wordt echter duidelijk dat zijn conclusies zijn ingegeven door een drietal misverstanden.

MISVERSTAND 1

Een van de doelstellingen voor het nieuwe accreditatiestelsel is een vermindering van de administratieve lastendruk voor individuele opleidingen. Anders dan Van Oeveren suggereert ligt de tijd dat bijvoorbeeld de VSNU op de voorpagina van haar website protest aantekende tegen te hoge accreditatielasten ver achter ons. De gedachte dat er verantwoording dient te worden afgelegd over het in het hoger onderwijs bestede geld en dat daarbij de verbetering van de kwaliteit voorop dient te staan is inmiddels breed geaccepteerd. De weerstand tegen externe beoordelingen ligt dan ook niet bij het de maat geno-

men worden; wetenschappers en docenten, zoals Van Oeveren zelf ook terecht constateert, zijn dit gewoon, het is onderdeel van hun dagelijks werk. Waar wel weerstand tegen bestaat raakt twee andere aspecten van de administratieve lasten. Ten eerste, de evaluatie van het onderwijs richt zich op dit moment teveel op procedures en beleid, niet direct gerelateerd aan de inhoud van het onderwijs. Ten tweede, de docenten voelen zich nauwelijks eigenaar van het stelsel. Accreditatie overkomt je en is bij uitstek een tijdrovend proces. Het nieuwe stelsel voorziet op verschillende manieren in een remedie tegen deze problemen. Aan de ene kant wordt de beoordeling

teruggebracht tot de kern waarom het allemaal draait: het onderwijs. Het nieuwe kader voor de beperkte opleidingsbeoordeling is dan ook ontdaan van een heleboel vragen die door docenten als ballast ervaren werden. Het nieuwe accreditiekader biedt expliciet de mogelijkheid om het gesprek tijdens de visitatie niet alleen te laten gaan over de in het verleden behaalde resultaten, maar ook over de ambities van de opleiding. Wat zijn de keuzes voor de toekomst, waar wil de opleiding heen? Daarbij komt dat opleidingen het recht krijgen om zelf een panel van deskundigen samen te stellen. Hier geldt natuurlijk wel de eis dat dit panel tevoren door de NVAO goedgekeurd moet worden. Al deze aanpassingen samen geven de opleidingen de ruimte om de eigen opvattingen over kwaliteit centraal te stellen bij de beoordeling.

MISVERSTAND 2

Wat de angst voor het verdwijnen van de verbeterfunctie betreft; in de nieuwe accreditatiewet is een herstelperiode opgenomen die er voor zorgt dat een gebrek in kwaliteit niet altijd hoeft te leiden tot het intrekken van accreditatie. Naar analogie met Vlaanderen, waar de NVAO reeds drie jaar ervaring met een dergelijke clause heeft, kan met enige zekerheid worden beweerd dat alleen al de introductie van de herstelperiode voor meer vertrouwen zorgt en een grotere bereidheid indiceert om in openheid te spreken over verbetering. De nieuwe kaders en wetgeving bevatten daarnaast nog meer veranderingen die er voor moeten zorgen dat accreditatie meer over de inhoud van het onderwijs gaat, meer ruimte voor verbetering laat en opleidingen stimuleert meer te willen dan basiskwaliteit.

MISVERSTAND 3

Hoewel de voorstellen voor een nieuw accreditatiestelsel in hoofdzaak door de NVAO zijn voorbereid, werd de afgelopen twee jaar vrijwel continu met het hele hoger onderwijsveld in Nederland en Vlaanderen het gesprek gevoerd over de precieze invulling van het nieuwe accreditatiestelsel. Eén van de manieren waarmee geborgd moest worden dat het nieuwe stelsel zou kunnen voldoen aan de daaraan gestelde doelen, waren nu juist de pilots. De NVAO heeft de eigen evaluatie en die van de Inspectie gebruikt om daadwerkelijk verbeteringen door te voeren. Dat was ook de bedoeling van de pilots: leren van de eerste pogingen met de 2e fase. Het is goed om hier nog een keer op hoofdlijnen uit te leggen welke aanpassingen doorgevoerd zijn naar aanleiding van de pilots, want juist dat element ontbreekt bewust of onbewust in het verhaal van Van Oeveren.

Ten eerste heeft de NVAO naar aanleiding van de pilots het beoordelingskader aangepast. Begrippen zijn verhelderd of veranderd. De NVAO heeft tevens een cluster van maatregelen getroffen om te bevorderen dat de administratieve lasten daadwerkelijk verder verminderen. Uit de pilots is immers naar voren gekomen dat slechts een minderheid van de instellingen een vermindering van de lastendruk heeft ervaren. Voor een substantieel deel is dit echter niet gebleken. Bij deze constatering moet echter wel duidelijk worden opgemerkt dat een deel van de aan de pilots deelnemende opleidingen de pilot heeft gebruikt ter voorbereiding op het aanvragen van een reguliere accreditatie onder het huidige stelsel. Dit heeft er toe geleid dat bij deze opleidingen een

vermindering van de lastendruk a priori niet kon worden vastgesteld aangezien deze opleidingen de facto het huidige accreditatiekader hebben gehanteerd. Daarnaast heeft de NVAO bij de evaluatie geconstateerd dat een aantal andere opleidingen het beperkte kader tijdens de beoordeling uit eigener beweging heeft uitgebreid. Het is daarnaast ook voorgekomen dat visitatiepanels op hun beurt het beperkte kader substantieel hebben uitgebreid. Het realiseren van verlichting van de administratieve belasting is dan ook sterk afhankelijk van de wijze waarop de instellingen, de opleidingen zelf en de panels het proces uitvoeren. De aan de pilots deelnemende opleidingen die wel volgens de nieuwe systematiek hebben gewerkt, hebben wel degelijk een verdere lastenreductie gerealiseerd. De NVAO zal daarom de komende maanden op grote schaal voorlichtingsbijeenkomsten organiseren door heel Nederland om duidelijk te maken hoe het nieuwe stelsel in de praktijk vorm zal krijgen. Daarnaast gaan de NVAO en koepels afspraken maken over beperking van lasten in de praktijk.

Gesteld kan worden dat de pilots met de instellingsaudit een kwaliteitsimpuls hebben gegeven aan de kwaliteitszorg van de betrokken instellingen

In het algemeen kan gesteld worden dat de pilots met de instellingsaudit een kwaliteitsimpuls hebben gegeven aan de kwaliteitszorg van de betrokken instellingen. Het is goed te benadrukken dat een aantal instellingen aanvankelijk sceptisch tegenover het concept van de instellingsaudit stond, maar dat die scepsis bij deze instellingen gaande de rit gedeels omgeslagen is in enthousiasme. Een aantal bestuurders van instellingen heeft zich (zeer) positief over de audit uitgelaten. De audit wordt ervaren als een ondersteuning voor het besturen van de instelling. Uiteraard heeft de NVAO naar aanleiding van de pilots ook wijzigingen aangebracht in het proces en de inhoud van de instellingsaudit. Met name de noodzaak om tot consistente oordelen te komen heeft daarbij de aandacht gehad. De evaluaties van de pilots hebben kortom een grote invloed gehad op het uiteindelijke wetsvoorstel en de kaders voor de 2e fase zoals die nu bij de Tweede kamer in behandeling zijn. Indien het parlement instemt met de voorgenomen wijziging van het accreditatiestelsel zal de NVAO het komende voorjaar in een serie voorlichtingsbijeenkomsten de nieuwe wetgeving komen toelichten en uitleggen. Tot slot moet nog opgemerkt worden dat die instellingen voor wie het nieuwe stelsel geen verbetering lijkt te zijn op de oude voet door kunnen gaan. Deelname aan de instellingsaudit is op grond van het huidige wetsvoorstel immers niet verplicht, het is een keuze.

Stephan van Galen is coördinator 2^e fase NVAO

In Hoger Onderwijs Management ook aandacht voor de mens achter de onderwijsmanager en -bestuurder. Deze keer zijn wij in gesprek met Henno van Horssen, voorzitter van het interstedelijk studenten overleg (ISO).

DOOR BERT NIJVELD

Henno van Horssen studeert land- en watermanagement aan Hogeschool Larenstein in Velp. Maar nu even niet. Een jaar lang, nog tot juli aanstaande, is hij voorzitter van studentenverbond ISO. “Meer dan een dagtaak”, schetst hij de tijdsinvestering. “Als bestuur zijn wij tijdens de reguliere kantooruren altijd bezig. Daarnaast heb je de activiteiten in de avonduren, de werkgroepen, de symposia, in het weekend nog eens iets nalezen... De weken zijn goedgevuld.” Als wij hem spreken is hij net terug van een werkbezoek aan Curaçao. “Heel interessant. We hadden een intensief programma waarin we met de minister hebben gesproken, met studenten, de onderwijsinspectie. Daarnaast hebben we natuurlijk ook nog even kunnen genieten van het eiland. Maar het belangrijkste is dat uit dit werkbezoek een mooi advies komt over hoe om te gaan met stages in het buitenland.”

naast mijn studie. Dingen organiseren, deelnemen aan debatclubjes, de medezeggenschap. Invloed hebben en een groep vertegenwoordigen, kenbaar maken wat de voors en tegens zijn van een te nemen besluit, dat is een positie waar ik mij goed bij voel.” Heeft hij het gevoel voldoende gehoord te worden als studentenvertegenwoordiger? “Dat is heel wisselend. Als een college van bestuur echt iets wil dan gebeurt het ook. Je kunt volgens mij dan twee dingen doen: het ergens mee eens of oneens zijn en als je dan toch aan kortste eind trekt zorgen dat iets zo goed mogelijk wordt ingevoerd. Soms bereik je iets en soms niet, zo is het nu eenmaal. Het gaat erom dat je gehoord wordt en je invloed gebruikt wordt om draagvlak te creëren. Als studentenvertegenwoordigers zijn wij in de wet genoemd, met de machtsmiddelen die daar bij horen. Je zit met de minister of met de staatssecretaris rond de tafel, kunt met

Henno van Horssen:

“Schaf de helft

Zijn interesse voor bestuurswerk is niet van vandaag. Van Horssen studeerde aanvankelijk politicologie. “Bestuurskunde, het politieke spel, machtsvraagstukken, dat boeit mij. Maar er waren te weinig contacturen en ik wou met concrete problemen bezig zijn, oplossingen bedenken en toepassen. Ik miste in mijn studie het praktijkgerichte. Ik heb altijd zelf uitdagingen moeten zoeken, leuke stages en opdrachten, ook tijdens mijn tijd op het vwo. Het standaardprogramma biedt te weinig, daar kun je niet echt voldoening uit halen. Mijn overstap naar het hbo verliep wat dat betreft beter. De opleidingsdirecteur wilde mij gezien mijn achtergrond in het tweede jaar laten beginnen. Dat had hij goed gezien. Maatwerk zou meer vanzelfsprekend moeten zijn. Ik vergelijk een studiekeuze met een relatie: je gaat niet meteen trouwen maar eerst daten, verwachtingen over en weer uitspreken; vind je geen match dan ga je op zoek naar iets anders. Het onderwijs zou daar veel meer oog voor moeten hebben bij de intake.

Toch heb ik wel veel geleerd waarvan ik nu nog steeds profijt heb. En ik ben altijd actief gebleven

Kamerleden bellen; als het gaat om studentenzaken ben jij de expert. Soms kun je dan zaken eisen en bereiken. Zoals het betaalbaar houden voor studenten van een tweede studie. Dat is iets waar wij ons voor hebben ingezet en waar we ook trots op zijn. Een ander succes is dat een student deel uit maakt van de Commissie Veerman; zonder onze lobby was het niet zover gekomen.

KWALITEIT

Een van de speerpunten van het ISO is de kwaliteit van het onderwijs. Van Horssen: “Het is goed dat een accreditatiestelsel bestaat. Het nieuwe stelsel met de instellingstoets is een verbetering. Maar het blijft belangrijk om daarnaast elke opleiding te toetsen. Een instelling als geheel kan wel goed zijn, maar als jij een opleiding volgt die niet goed is, dan heb je niets aan zo’n instellingstoets. Daarnaast wordt bij accreditatie uitgegaan van de middelmaat, terwijl we juist zouden moeten gaan voor een betere kwaliteit. Universiteiten en hogescholen produceren met z’n allen tweeduizend opleidingen, die kunnen onmogelijk allemaal goed zijn of aan

Inter
view

maar af!”

HO
management

de middelmaat voldoen. Je mag kritisch kijken naar het opleidingsaanbod. Schaf de helft maar af! Maak keuzes wat je wel of niet wil aanbieden, steek je geld in waar je goed in bent en niet in opleidingen die al door heel veel anderen worden aangeboden. Kwaliteit moet daar doorslaggevend in zijn. Nu zijn de universiteiten en hogescholen allemaal even breed en meer van hetzelfde, niemand weet waar een instelling voor staat. De helft afschaffen is misschien wat extreem, maar ik wil de mensen wakker schudden. Tweeduizend opleidingen overeind houden is belachelijk en talentverspilling. Er zijn studies die wel heel goed zijn en ik ben ervan overtuigd dat Nederland hele goede studenten heeft.” Van Horssen pleit voor het omhoog brengen van de student/docent ratio; ook de frequentie van het aantal werkgroepen tegenover de hoorcolleges zou omhoog moeten.

“Ik begrijp best dat lang niet alles kleinschalig kan, maar ik zie liever enkele keren goede hoorcolleges met daarnaast goede inhoudelijke werkcolleges dan een rare tussenvorm. De individuele begeleiding

moet beter te beginnen met de intakegesprekken. Veel meer maatwerk bieden. Het is van de zotte dat als een student zich aanmeldt het enige dat een opleiding krijgt te zien het instroomniveau is. Een student is zoveel meer, je kunt daar zoveel meer

“De roadmap to average is voorbij; de roadmap to excellence, daar moeten we voor gaan”

uithalen. En natuurlijk kost dat tijd en geld, maar het is een investering die je terugverdiend. Zeker als je ziet dat het rendement op studiesucces nu 70 % is. Dramatisch laag en in elke andere onderwijssector onaanvaardbaar!

“De Inspectie heeft een kritisch rapport uitgebracht over het bindend studieadvies. Dit advies moet een middel zijn om studenten in het goede traject te

plaatsen en niet pas na twee jaar erachter te laten komen dat de studie die zij volgen niet bij hen past. Je moet daar begeleiding aan koppelen in combinatie met een goede intake. Wanneer een student de bsa-grens niet dreigt te halen dan moet daarvoor op tijd gewaarschuwd worden. Een groot aantal instellingen doet dat niet. Dat is gewoon het omzeilen van de wet. Als ik mijn collegegeld niet betaald word ik ook niet meer toegelaten tot de colleges, en terecht. Er zitten veel perverse prikkels in het bekostigingssysteem. Ze zien het bsa als een rendementsmaatregel terwijl het een kwaliteitsmaatregel is; dan moet je het daar ook voor inzetten. Het hoger onderwijs heeft jaren geroepen dat ze het bindend studieadvies als middel willen kunnen inzetten en dan gaan ze er zo onzorgvuldig mee om, echt schandalig. Het is uit met de pret: we zitten in een tijd dat overal zwaar bezuinigd moet worden, dan is het onacceptabel dat er instellingen zijn die onvoldoende kwaliteit bieden aan het talent voor de toekomst. En dat talent zal echt die 35 miljard moeten gaan ophoesten. Niet iets waar onze generatie voor wil weglopen, maar dan moet je wel in ons willen investeren. De roadmap to average is voorbij; de roadmap to excellence, daar moeten we voor gaan. "Wezenlijke kwaliteitsverbetering heeft te maken met geld, dus geen euro af van het hoger onderwijs. Je ziet politieke partijen al gaan schuiven. Van het hoger onderwijs iets af en in het middelbaar er iets bij. Nee afblijven! We hebben te maken met toenemende studentenaantallen en afnemende financiële middelen, studenten die ontevreden zijn, een systeem dat rammelt. Instellingen moeten worden aangesproken op hun verantwoordelijkheid, ze moeten kwaliteit leveren en doen ze dat niet dan sluiten die instelling. Zonde van het geld en talentverspilling."

TOEGANKELIJKHEID

Inmiddels staat ook het systeem van studiefinanciering ter discussie. "Dat gaan we echt niet zo maar opgeven", reageert Henno van Horssen. "Het is heel gevaarlijk dat sommige politieke partijen nu gaan roepen dat de studiefinanciering wel kan worden afgeschaft. Voor je het weet ga je middelen aan het hoger onderwijs onttrekken, je weet niet wat de neveneffecten zullen zijn. Het wettelijke collegegeld en de studiefinanciering vormen een goede basis voor deelname aan het hoger onderwijs. Dat is echt een groot goed. Bijlenen is niet erg, maar het moet niet zo zijn dat je na je afstuderen je scheel moet gaan betalen. De afgelopen jaren zijn al veel maatregelen genomen om studenten sneller te laten studeren. Het collegegeld is omhoog gegaan, de studiefinanciering is een tempobeurs geworden, het bindend studieadvies: allemaal maatregelen om maar zo snel mogelijk te studeren. Nu zijn we bij een grens aangekomen waarbij je zegt dat het nu echt over is. Laat ze eerst maar eens de kwaliteit

verbeteren. Door de groeiende doorstroom naar het hoger onderwijs en de hogere studentenaantallen staat de kwaliteit al jaren onder druk. Je moet colleges volgen in bioscoopzalen, tentamens die niet worden nagekeken, contacturen van minder dan tien zijn echt geen uitzondering. Het dan nu hebben over het afschaffen van de studiefinanciering gaat echt te ver!"

Een andere zere plek waar Van Horssen de vinger op legt is de aansluiting met de arbeidsmarkt. "Een opleiding is een middel om jezelf te ontplooiën en vervolgens een baan te vinden. Instellingen moeten zich daar veel meer van bewust zijn en een professionele positionering hebben gericht op de arbeidsmarkt. Dat komt dan onder andere terug in kwalitatief goede stages, dat soort zaken. En denk ook kritisch na over waar je nu voor opleidt."

"Steek je geld in waar je goed in bent en niet in opleidingen die al door heel veel anderen worden aangeboden"

Neem een populaire studie als journalistiek. Met de huidige studentenaantallen kunnen die studenten nooit allemaal journalist worden. Dan moet je het onderwijsprogramma dus zo aanpassen dat je ook opleidt voor andere beroepen binnen of naast die sector. Je ziet dat het tegenwoordig veel belangrijker is dat je hoog opgeleid bent en veel minder waarin je hoog bent opgeleid. Onze generatie zal vaak switchen van beroep, dus je moet heel breed georiënteerd zijn. Het onderwijsveld moet daar op inspelen met het aanbieden van goede minoren en dat soort zaken. Ook universiteiten mogen af en toe best eens wat minder vies zijn van het bedrijfsleven. Stel je veel meer open voor gezamenlijk onderzoeken, gezamenlijk ondernemen."

De bestuursperiode van het huidige ISO-bestuur zit er bijna op. De opvolging na één jaar heeft nadelen maar ook goede kanten. Henno van Horssen: "Heel veel dingen doe je voor de eerste keer en doe je ook maar eenmalig, dat maakt het leuk en interessant. Bovendien moet ik verder met mijn studie. Wij zijn er een jaar tussenuit geweest. Maar daar krijg je veel voor terug. Een ISO jaar is de beste opleiding die je kunt krijgen."

Te veel

Almere is een stad van 186.000 inwoners in het midden van het land. Naar redelijke verwachting zal deze stad in 2030 ongeveer 350.000 inwoners hebben en daarmee de vijfde stad van het land zijn. Ik geef u de getallen maar even, want de aardrijkskundige kennis is niet meer wat ie geweest is.

Misschien vanwege diezelfde onwetendheid kom je soms mensen tegen die vinden dat je in Almere geen universiteit hoeft te hebben, want "Amsterdam ligt op 20 minuten afstand". Bovendien zijn er in Nederland al "te veel universiteiten". Zelfs de vestiging van een hogeschool in Almere is voor velen een dubieuze operatie, we hebben immers al "te veel hogescholen, met veel te veel opleidingen". Ik overdrijf niet, integendeel: dat er teveel universiteiten en te veel hogescholen zijn in Nederland en dat Almere geen plek is voor hoger onderwijs, is staande waarheid binnen de goegemeente van het hoger onderwijs hier te lande.

Toegegeven, in achterlijke streken zoals de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, of Frankrijk denkt men anders over dit soort dingen. Daar heeft men, zoals bekend niet te veel maar te weinig universiteiten en hogescholen. Daar wordt ook in de nieuwe steden direct een nieuwe kennisinfrastructuur opgezet, inclusief hoger onderwijs en onderzoek. Daar schijnt men te denken dat zo'n kennisinfrastructuur een heilzame uitwerking heeft op de sociale, culturele en economische ontwikkeling van de nieuwe stad. Je moet er maar op komen.

In ons land wordt over de ontwikkeling van het hoger onderwijs niet in die termen gedacht. Wij baseren onze opvattingen vooral op de bestaande situatie, waarin het ministerie bepaalt welke instellingen en welke opleidingen waar mogen komen. In het spel daaromheen spelen de bescherming van bestaande belangen, diffuse afwegingsprocessen en nostalgische

opvattingen over vroeger een hoofdrol. Een stevige vernieuwingsagenda is er niet, laat staan een strategie.

Het gekke is dat iedereen weet dat het Nederlandse hoger onderwijs de komende jaren nog met 20 tot 50% zal groeien. Het leeuwendeel van die groei zal plaatsvinden in het professionele segment en meer gericht zijn op volwassen werkenden dan op jongeren. Daarnaast moet het onderzoek groeien, overwegend maar niet alleen het toegepaste onderzoek. De arbeidsmarkt vraagt door aanzienlijke tekorten aan hoger opgeleiden en een voortdurende upgradation van functies om meer hoger onderwijs en onderzoek. Voorzien we niet in die behoefte dan blijft ons land steeds verder achter op de innovatie-indices.

Tegen die achtergrond heeft dit land niet te veel, maar te weinig universiteiten; niet te veel, maar te weinig hbo-opleidingen; niet te veel, maar te weinig toegepast onderzoek. Tenzij je alle groei opvangt in de bestaande instellingen en opleidingen. Die worden dan een stuk grootschaliger. Het gekke is alleen dat dezelfde mensen die vinden dat er te veel universiteiten zijn (enz.) meestal òòk vinden dat alles veel te grootschalig is geworden. Dus dat helpt niet.

Misschien is het goed als we deze zomer een nieuwe minister van Onderwijs krijgen die Almere een universiteit geeft. En vervolgens, als dat niet te veel gevraagd is, een ontwikkelingspad schetst voor hoger onderwijs en onderzoek in Nederland waarin naast groei ook vernieuwing nu eens een plaats krijgt. Tegen die tijd is de Commissie Stelsel Hoger Onderwijs wel klaar, en Cees Veerman weer beschikbaar. Ik noem maar wat.

Frans Leijnse

Frans Leijnse is universiteitshoogleraar aan de Open Universiteit Nederland en lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal

Reageren?
Ho-management@sdu.nl

Onderzoek aan hogescholen

Het hoger beroepsonderwijs krijgt nog al eens het verwijt universiteitje willen spelen. Het doen van onderzoek zou geen core business zijn. Maar onderzoek op het hbo is al lang een feit, kent zijn eigen dimensies, is uiterst relevant voor de beroepspraktijk en de ontwikkeling van studenten.

DOOR CAROLA HAGEMAN

Onderzoek

Zowel binnen als buiten het hoger beroepsonderwijs heerst onbegrip en klinkt nog al eens het verwijt dat hbo's 'universiteitje willen spelen', uit frustratie, uit een minderwaardigheidsgevoel of uit togenijd. In het hbo staat de 'o' toch echt voor onderwijs en niet voor onderzoek, zo stelt men. Maar onderzoek op het hbo is al lang een feit, kent zijn eigen dimensies, is uiterst relevant voor de beroepspraktijk en de ontwikkeling van studenten. Praktijkgericht onderzoek op hbo's is hard op weg naar volwassenheid.

Hoger beroepsonderwijs levert van oudsher vakbekwame beroepsprofessionals af aan de arbeidsmarkt. Onderwijsprogramma's, leidend tot een diploma behoorden tot de kern van het bestaan. Maar vakkennis van vandaag is morgen verouderd. De samenleving verandert sneller dan ooit. Bepakt met kennis en vaardigheden is de hedendaagse bachelor niet per definitie voorbereid op de complexiteit en de snel veranderende beroepspraktijk. Studenten informatica of journalistiek kunnen nogal schrikken wanneer ze na vier jaar de arbeidsmarkt betreden. Stages en praktijkopdrachten bieden niet voldoende soelaas. Er is meer nodig om de dynamische beroepspraktijk binnen het onderwijs te halen. Studenten behalen een diploma maar zijn maar matig voorbereid op snelle ontwikkelingen en missen een actieve, onderzoekende, analytische en flexibele instelling. Daarom ontwikkelt het hbo zich van onderwijsbolwerk tot kennisinstituut, waarbij beroepsmatige vernieuwing

centraal staat. Lectoren, docenten en studenten moeten door middel van praktijkonderzoek zichzelf professionaliseren en een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het beroep. Beroepsontwikkeling en praktijkonderzoek liggen in elkaars verlengde. Hogescholen, bedrijven en instellingen zoeken elkaar op en ontwikkelen met elkaar, door middel van praktijkonderzoek het beroep en het onderwijs. Professionals signaleren problemen en leggen hun onderzoeksvragen bij het hbo. De uitkomsten dragen bij aan onderwijsvernieuwing. De inhoud van het onderwijs blijft op peil en wordt

ook interessant voor de professionals die zich willen bijscholen.

PRAKTIJKGERICHT

Er is geen student meer in Nederland die niet vroeg of laat met onderzoek wordt geconfronteerd. De vraag is niet wie onderzoek gaat doen, maar wanneer of in welke mate het vak en de onderzoekspraktijk aan bod komen. De eisen van 'onderzoek doen' staan ondubbelzinnig omschreven in de algemene hbo-kwalificaties van de commissie Franssen en zijn overgenomen door de NVAO. Studenten beginnen veelal met het aanleren van een onderzoekshouding. Ze leren omgaan met vragen als: welke problemen spelen er in mijn sector; wat is de rele-

vantie van onderzoek; hoe ga ik op zoek naar informatie; wie heeft er mogelijk al eerder onderzoek gedaan naar dit onderwerp; hoe lees ik een onderzoeksrapport; hoe draagt onderzoek bij aan de ontwikkeling van mijn vak; hoe draagt onderzoek bij aan mijn eigen professionalisering? Later in de opleiding gaan studenten (zonder uitzondering) zelf een onderzoek ontwerpen, opzetten en uitvoeren. Dit alles met een praktijkgerichte invalshoek. Onderzoek in het hbo moet uiteraard aan dezelfde maatstaven voldoen die gelden voor onderzoek aan universiteiten. Wel is het zo dat het hbo bij voorkeur kiest voor onderzoeksmethodologie die past bij de praktijkgerichte vraagstellingen. Hbo en universiteit maken

weliswaar gebruik van dezelfde onderzoeksmethoden met bijbehorende kwaliteitscriteria, maar het beroeps- onderwijs kiest bij voorkeur voor een praktijkgerichte en praktijkrelevante onderzoeksmethodologie. Het onderzoek is niet primair gericht op theorieontwikkeling maar op het oplossen van problemen. De erkenning van de praktische toepasbaarheid door het werkveld staat voorop. Hogeschoolonderzoek wordt vaak gefinancierd door samenwerkingsovereenkomsten met bedrijven en instellingen.

Amsterdamse universiteiten laten bedrijven links liggen

De UvA en de VU werken onvoldoende samen met het bedrijfsleven. Daardoor is er weinig ruimte voor innovatie en trekt de stad vergeleken met de rest van de wereld weinig buitenlandse bedrijven aan, aldus een OESO-rapport van februari 2010. Universiteiten hebben een excellente reputatie als het gaat om publiceren in internationale wetenschappelijke tijdschriften. Maar is het onderzoek ook relevant? Geeft het onderzoek antwoord op de belangrijke, actuele vraagstukken zoals vergrijzing, klimaatverandering, economische recessie? De Hogeschool van Amsterdam (HvA) is zich terdege bewust van de grote vragen die leven bij de Amsterdamse industriële sector. Op 20 mei wordt bij de HvA (domein media, creatie en informatie) het kenniscentrum 'Create-IT Applied Research' geopend van het domein dat studenten opleidt voor de creatieve industrie. Gebrek aan samenwerking tussen media, dalende oplages, afnemende advertentie-inkomsten, illegaal downloaden, verouderde businessmodellen roepen om relevant, praktisch en toegepast onderzoek. Terwijl de universiteiten zich richten op fundamentele vraagstukken op historisch en cultureel maatschappelijk vlak, proberen hbo-onderzoekers de Amsterdamse creatieve sector te helpen bij actuele en nijpende vragen als ontleding van de jeugd, gratis nieuws waardoor kranten omvallen, convergentie van media, verdwijning van redactiestatuten, de toenemende macht van Google, etc. Relevant onderzoek waar de sector iets mee kan.

SUCCEFACTOREN

In 2001 is een start gemaakt met de grootschalige introductie van lectoren in het hbo. Lectoren kregen de opdracht mee kennis te ontwikkelen en te laten circuleren in interactie met de beroepspraktijk, kennisinstituten en beroepsonderwijs (men spreekt vaak van kennisdisseminatie). Er zijn inmiddels meer dan 400 lectoren in Nederland. Lectoren werken samen op een vakgebied en op hogeschoolniveau in zogenaamde kenniskringen, onderzoeks- of kenniscentra. In de kenniskringen en kenniscentra werken behalve lectoren, docent-onderzoekers, promovendi, studenten en soms ook externe betrokkenen uit de beroepspraktijk samen aan onderzoeksprojecten. Deze kenniscentra krijgen een steeds grotere rol in het bacheloronderwijs. Het succes is afhankelijk van een aantal factoren:

- **Focus aanbrengen in de onderzoeksagenda**

Een onderzoeksagenda kan alleen en aansluitend ingegeven worden door de behoefte en de vragen uit de beroepspraktijk en dus niet ontstaan uit toevallige

interesses. Door middel van een stevig netwerk zijn lectoren in staat om de vragen uit de samenleving te verzamelen, erop te anticiperen en te vertalen naar relevant onderzoek. Daarbij is het maken van keuzes onontbeerlijk. Kies als kenniscentrum voor enkele gerichte onderzoeklijnen met een thematisch gebonden geheel van inhoudelijk of methodisch samenhangende onderzoeksactiviteiten of -projecten. Aan zo'n programma kunnen meerdere lectoren en onderzoekers bijdragen en kan zich over meerdere jaren uitstrekken. Hoe beperkter je keuzes, hoe duidelijker je focus, hoe herkenbaarder voor de buitenwereld en hoe sterker je onderzoeksoutput.

- **Docenten laten promoveren**

Docenten die promoveren verhogen hun onderzoeksvaardigheden en verruimen hun blik. Dit komt niet alleen het onderwijs ten goede maar is ook motiverend voor docenten zelf. Een kenniscentrum heeft als taak om de docenten uit het dagelijkse primaire proces te halen en te betrekken bij de vragen uit de praktijk. Het aanbieden van masters degrees of promoties helpt daarbij. Promovendi sluiten zich bij voorkeur aan bij de onderzoeksagenda van het kenniscentrum. Resultaten uit onderzoek komen uiteindelijk ten goede aan de beroepspraktijk en aan het onderwijs. Laat promovendi regelmatig rapporteren over hun onderzoek.

- **Kennis uit onderzoek laten terugvloeiën naar het onderwijs**

Het ultieme argument om praktijkgericht onderzoek door hbo's te laten uitvoeren is de kwaliteitsverhoging van het onderwijs zelf en de afgestudeerden. De onderzoekscomponent en de resultaten uit onderzoek maken studenten kritisch, analytisch en beter toegerust op de beroepspraktijk. Bovendien krijgen de onderzoeksresultaten een voortdurende vertaling richting curricula. In principe moet iedere bachelorstudent bij de programma's worden betrokken en moet iedere student naast een onderzoekende houding in staat zijn om een eenvoudig onderzoek op te zetten en uit te voeren. Veel kenniscentra maken gebruik van onderzoekslabs waar studenten meewerken aan onderzoeksprojecten. De labs zijn bij uitstek geschikt om onderzoek met onderwijs te verbinden. Ook stage, afstudeeropdrachten en onderzoeksminoren kunnen in de labs worden uitgevoerd. De labs moeten onderzoek daadwerkelijk zichtbaar maken en aantrekkingskracht uitoefenen op studenten.

- **Samenwerken met anderen**

Om grote vraagstukken aan te pakken is het verstandig om de krachten te bundelen. Het aangaan van samenwerkingsverbanden, netwerken en relaties kunnen uiterst relevant zijn. Om grote opdrachten te acquireren is samenwerking met andere onderzoeksinstituten, bijvoorbeeld universiteiten, noodzakelijk. Studenten aan universiteiten kunnen zich met name richten op fundamenteel onderzoek terwijl hbo-studenten de praktijkcomponent voor hun rekening nemen. Om in aanmerking te komen voor landelijke programma's als Bsik (SenterNovem), RAAK (Stichting Innovatie Alliantie) en andere geldverstrekkers is samenwerking met relevante onderzoeksinstellingen en ondernemingen aan te bevelen.

- **Publiceren, publiceren, publiceren**

Zonder onderzoeksoutput is onderzoek waardeloos. Studenten schrijven scripties, lectoren begeleiden onderzoeksprojecten, docenten promoveren maar de resultaten verdwijnen maar al te vaak onder in een bureaula. Hbo'ers hebben geen onderzoeksverleden en ook geen publicatievaardigheden. Een publicatieplatform kan daarbij helpen. Wie onderzoek uitvoert moet zijn onderzoeksresultaten ook daadwerkelijk tonen aan de opdrachtgever en aan de rest van de samenleving. Als onderzoeksinstituut ben je aantrekkelijk als je kan laten zien wat de projecten in het verleden hebben opgeleverd. Onderzoeksresultaten kunnen opgenomen worden in een publicatie (wetenschappelijk- of vaktijdschrift) maar ook verschijnen in andere vormen (een powerpoint met aanbevelingen, een film- of videopresentatie). Als de buitenwereld maar kan kennismaken van het resultaat. Ieder onderzoeksinstituut zou zijn publicaties, scripties, oraties, proefschriften en onderzoeksresultaten (in welke vorm dan ook) overzichtelijk moeten ontsluiten.

Hogeschool Utrecht start publicatieomgeving

De Hogeschool Utrecht (HU) is in de zomer van 2009 gestart met het grootscheeps onderbrengen van alle publicaties uit de kenniscentra van de Hogeschool in een centrale databank (de zogenaamde HU-repository). Door middel van een handig zoekstelsel (met trefwoorden en filters), vind je heel snel de publicaties waar je naar op zoek bent. Alle publicaties zijn gemetadateerd (voorzien van extra gegevens zoals bv. een samenvatting) zodat ze goed vindbaar zijn, zowel intern binnen de HU als extern. Een deel van de publicaties kan ook opgenomen worden in de hbo-kennisbank (een landelijke publicatieomgeving). De auteur geeft zelf aan of dat wenst. Daarnaast loopt er een project binnen de faculteit maatschappij en recht van de HU (Digipub genaamd) waarbij het mogelijk wordt ook docentpublicaties (leermateriaal) en studentproducten (scripties en onderzoek) te publiceren. Deze publicatieomgeving wil alle producten (in diverse mediasoorten) van de faculteit maatschappij en recht zichtbaar maken voor de buitenwereld. Docenten en studenten kunnen via de site een digitale cursus 'leren publiceren' doorlopen. De faculteit is tevens eigenaar van een Open Access tijdschrift en stelt de inhoud gratis beschikbaar aan abonnees. Zij maakt daarbij gebruik van de faciliteiten van de digitale uitgeverij van de Universiteit van Utrecht.

Hogeschoolonderzoek is hard op weg naar volwassenheid. Na een aanvankelijke periode van pionieren ontstaan geleidelijk serieuze, goedgeorganiseerde kenniscentra met een duidelijke onderzoeksvisie. Van universiteitje spelen is geen sprake. Toegepast hbo-onderzoek heeft zijn eigen 'spelregels': het is relevant, praktijkgericht, voldoet aan wetenschappelijke maatstaven, draagt bij aan professionalisering van het onderwijs, wordt gewaardeerd door het beroepenveld en laat daarbij het wetenschappelijk universitaire onderzoek in dat opzicht nog wel eens in zijn schaduw.

Carola Hageman is algemeen manager (a.i.) Create-IT Applied Research (Domein Media, Creatie en Informatie, HvA)

Oeso: Beter onderwijs zorgt voor groei van de economie

Gouden bergen belooft een recent rapport van de Oeso, de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, aan landen die investeren in onderwijs. Slaagt Nederland erin op het niveau van onderwijsmekka Finland te komen, dan zou de economie jaarlijks met 0,29 procentpunt extra groeien. Nog voordeliger is het om het niveau van de achterblijvers op school op te krikken. Lukt het de 10 procent leerlingen die nu laag scoren beter te laten presteren, dan gaat het inkomen elk jaar zelfs met 0,35 procentpunt extra omhoog; over 2010 is dat een bedrag van twee miljard. Dat we ons het best kunnen richten op achterstandsleerlingen is opvallend, zegt Theo Wubbels, hoogleraar onderwijskunde aan de Universiteit Utrecht. "Het gaat in tegen het heersende idee dat de basis in Nederland wel goed is, en dat we juist de elite moeten opkweken" Vergeleken met andere landen heeft Nederland een hoog basisniveau, maar weinig excellente studenten. (Trouw)

Onderwijs verkleint de sociale ongelijkheid niet

Het onderwijs slaagt er nog altijd niet in sociale ongelijkheid op te heffen. Ook de Mammoetwet uit 1968 heeft er niet merkbaar aan bijgedragen dat kinderen uit lagere sociale klassen makkelijker doorstromen naar het hoger onderwijs. Dit concludeert sociologe Nicole Tieben in een onderzoek naar onderwijsvormen tussen 1925 en 2000, waarop ze aan de Radboud Universiteit Nijmegen promoveerde. Al langer is bekend dat niet alleen talent en cognitieve vermogens de schoolkeuze bepalen. Financiële overwegingen en onbekendheid met hoger onderwijs bij ouders uit de lagere groepen, spelen ook een rol. Ook het mechanisme dat kinderen er vooral naar streven het opleidingsniveau van de vader te halen, belemmert een grotere stijging. (Volkskrant banen)

Onderzoek ongewenste omgang op scholen

Het lectoraat Veiligheid en Sociale Cohesie van Christelijke Hogeschool Windesheim doet vanaf nu onderzoek naar ongewenste omgangsvormen waarmee medewerkers in het onderwijs geconfronteerd kunnen worden. Het onderzoek maakt deel uit van het project 'veilige publieke taak', dat zich richt op de veiligheid van mensen met een publieke taak. Met de resultaten wil Windesheim maatregelen ontwerpen die ongewenst gedrag tijdig stoppen en de negatieve effecten ervan tegengaan. De Arboret verplicht werkgevers binnen het algemene arbeidsomstandighedenbeleid hun werknemers te beschermen tegen seksuele intimidatie, agressie en geweld en de nadelige gevolgen daarvan. Uit eerder onderzoek is gebleken dat veel scholen nog geen beleid hebben ten aanzien van ongewenste omgangsvormen. Het onderzoek van Windesheim moet ook duidelijk maken hoe de huidige situatie is. (de Stentor)

Geknipt voor u

Onderzoeken beoordeeld op maatschappelijk nut

Vijf Nederlandse organisaties op wetenschappelijk gebied hebben een nieuwe methode ontwikkeld om onderzoeken te beoordelen. Tot dusver bepaalde vooral het aantal publicaties en geciteerde werken in vakbladen de kwaliteit die aan een studie werd toegekend; nu gaat ook het maatschappelijk nut meetellen. De initiatiefnemers (KNAW, NWO, HBO-raad, VSNU en het Rathenau Instituut) onderzoeken nog of de resultaten van een onderzoek bruikbaar zijn voor bijvoorbeeld innovatie in het bedrijfsleven of het oplossen van maatschappelijke problemen. Volgens de vijf organisaties is het belangrijk om de maatschappelijke waarde van wetenschappelijke studies in kaart te brengen. Het is de bedoeling dat onderzoekers erdoor worden uitgedaagd ook op zoek te gaan naar toepassingsmogelijkheden van nieuwe kennis. Dat kan de innovatie en de economie in Nederland stimuleren. Ook krijgen onderzoeksfinanciers meer inzicht in wat door hen gesponsord onderzoek heeft opgeleverd voor de samenleving. Daarnaast krijgt de overheid een beter beeld van wat wetenschappelijk onderzoek bijdraagt aan de kenniseconomie, aldus de initiatiefnemers. (ANP)

Kennisdriehoek als ijkpunt

Internationaal

Hoe staat het praktijkgerichte onderzoek aan hbo-instellingen in Nederland er in Europees perspectief voor? Van welke landen kunnen we wat leren? Hoe verhouden onze middelen voor onderzoek zich tot andere Europese landen? Met deze vragen in mijn achterhoofd, neem ik deel aan een van de vijf expertmeetings die binnen het Eduprof project van het UAS netwerk van Universities of Applied Sciences in Kopenhagen is gehouden.

Het tot uitdrukking brengen van een driehoeksverband tussen onderwijs, onderzoek en innovatie op alle niveaus van hoger onderwijs vormt een van de doelen uit het Leuven communiqué. Hierin wordt voor het eerst het belang van praktijkgericht onderzoek voor alle bachelorstudenten onderschreven en de innovatiekracht die dit oplevert. De expertmeeting trok dan ook vierentwintig experts van acht verschillende landen. Het is een gemêleerd gezelschap. Uit de functieaanduidingen op de visitekaartjes kan worden afgeleid dat onderzoek in de verschillende landen nog geen eenduidige plaats in de hogeschoolorganisatie heeft gekregen: director R&D, head of development/academic affairs, professor, consultant, president, vice-rector, deputy director, principal lecturer, dean, senior advisor. Zo verschillend als de achtergronden zijn, zo herkenbaar is de kennisdriehoek als centraal ijkpunt voor de deelnemers van de verschillende Universities of Applied Sciences (verder afgekort als UAS's) binnen Denemarken en de andere Europese landen. De definitie van praktijkgericht onderzoek van de OESO is uitgangspunt: "Original investigation undertaken in order to acquire new knowledge. It is however directed primarily towards a specific

practical aim or objective" (OECD, Frascati Manual, 2002). Onderzoek binnen UAS's wordt gekenmerkt door het verwerven van nieuwe kennis die bedoeld is voor gebruik door professionals en die via transferprocessen in een breder verband kan worden toegepast. Doel van de kennis is een specifiek praktisch doel. Het gaat dus vooral om kennen om te kunnen. Daarnaast kent onderzoek binnen een UAS altijd een duidelijke link naar het onderwijs. Die link van onderzoek naar het onderwijs kent vele gradaties. Projecten die vooral gericht zijn op onderwijs, onderwijsprojecten met een ontwikkeldoelstelling, actieonderzoeken en ontwerpgericht onderzoeken.

DENEMARKEN

Uit de presentaties tijdens de expertmeeting blijkt dat Denemarken aan UAS's (University Colleges) nog geen officiële onderzoekstaak heeft toegeschreven. Van de aanwezige landen blijken alleen Finland, Zwitserland en Nederland een wetelijke taak te hebben tot het verrichten van praktijkgericht onderzoek. De Deense University Colleges vallen niet onder het ministerie van onderwijs dat zorgt voor de bekostiging van onderzoeksuniversiteiten. Voor de acht University Colleges en

twee technische hogescholen zijn wel R&D gelden beschikbaar. Door de beperkte hoeveelheid middelen en de noodzaak tot slim samenwerken met regionale partners zoals stadsbesturen, richten de R&D programma's zich op een beperkt aantal thema's: Diversity and Social Innovation, Leadership and Organisational Learning, Communication and Aesthetic Learning Strategies, Health and Body and Didactics and Learning Spaces. De ideeën die de Deense instellingen presenteren over hoe er met verschillende partijen aan kennisontwikkeling wordt samengewerkt vanuit een partnerperspectief blijken sterk geïnspireerd te zijn door de recente ontwikkelingen in Nederland. De sterke regionale focus van de Deense University Colleges valt verder op. De instellingen liggen geografisch gezien, naar Nederlandse maatstaven, ver uit elkaar. De instellingen lijken dan ook een meer ieder-voor-zich-mentaliteit te hebben. Ingezien wordt dat dit niet bevorderlijk is om een gezamenlijke vuist te maken. De rectors conference is dan ook in het leven geroepen om de samenwerking tussen de instellingen voor hoger beroepsonderwijs te bevorderen en een gezamenlijk pleidooi te houden voor meer reflectie en onderzoek in het hoger beroepsonderwijs. De onderlinge afstemming tussen instellingen moet leiden tot nationale en internationale tevredenheid over het hoger beroepsonderwijs als relevant, up-to-date en tegemoetkomend aan de behoeften van werkgevers en studenten.

FINLAND

Finland houdt ook in deze expertmeeting het imago hoog als goed voorbeeld van een succesvol onderwijssysteem. Allereerst vanwege de expliciete nationale kennisstrategie om vanuit het onderwijs bij te dragen aan de regionale ontwikkelingen. Ondanks dat hbo instellingen pas sinds de jaren negentig zijn opgericht, staat de regionaal verankerde kennisdriehoek er als een huis. Als de regio om meer integratie van disciplines vraagt, leidt dat zoals recent het geval is tot een fusie tussen de betreffende instellingen van hoger beroepsonderwijs. Een tweede reden die bijdraagt aan het voortreffelijke onderwijsimago is de royale besteding van onderzoek. Uit een benchmarkstudie die de Finse deelnemer heeft gehouden onder vier Finse, een Nederlandse (Fontys), een Belgische (PHLimburg) en Duitse UAS (Fachhochschule Dortmund), blijkt de besteding van onderzoek te variëren van ruim duizend euro per ingeschreven student in Finland tot 140 euro per student in Nederland. Duitsland spendeert 500 euro per trimester aan een student en België 250 euro.

ZWITSERLAND

Duitsland en Zwitserland kennen een langere onderzoekstraditie in de Fachhochschule dan in de equivalenten in Nederland, België of Finland. In een Fachhochschule heeft een hogeschooldocent een onderwijsverplichting van achttien uur en daarnaast tijd om aan onderzoek te besteden. Dit is zes uur meer in vergelijking met een universitaire docent die voor twaalf uur onderwijsverplichtingen heeft. Studenten worden betrokken bij onderwijsprojecten, maar niet allemaal. De hogeschooldocenten kennen een grote mate van vrijheid in de keuze van hun R&D activiteiten en deze zijn dan ook sterk afhankelijk van de mate waarin de individuele kennis en expertise van de betreffende hogeschooldocent wordt gerespecteerd. De ondersteunende afdelingen voor onderzoek assisteren vooral bij het indienen van subsidieaanvragen.

VOORWAARTSE BEWEGING

De expertmeeting levert een sterkte-zwakke analyse op die voor ieder land verder uitgewerkt kan worden. Besloten wordt met het vaststellen welke wegen leiden tot voorwaartse beweging. Het meest genoemd wordt de noodzaak tot ruimere financiering van onderzoek waardoor samenwerking tussen landen wordt bevorderd. De partnerschappen zoals deze in de diverse landen met regionale partijen worden gesloten, zouden ook in internationaal verband ontwikkeld kunnen worden. Als belangrijke attitude om tot resultaten te komen wordt de 'just do it attitude' genoemd. Wanneer er geld voor praktijkgericht onderzoek is, sta dan niet stil bij de vraag of de ruimte om als hogeschooldocent aan onderzoek te doen, er eigenlijk officieel wel is. Beschouw het doen van onderzoek als iets dat tot de professionele ruimte van een hogeschooldocent behoort. Ook het Nederlandse systeem om via Regionale Aandacht en Actie voor Kenniscirculatie (RAAK) tweede geldstroom voor onderzoek beschikbaar te stellen en bedrijven via een systeem van innovatievoucher tot samenwerking met UAS's aan te zetten, zijn voorbeelden die navolging zullen krijgen in andere Europese landen.

ROL VOOR NEDERLAND

Voor Nederlandse hbo-instellingen liggen de kansen om onderzoeksactiviteiten nadrukkelijker aan internationalisering te koppelen voor het oprapen. Het succes van de invoering van lectoren en praktijkgericht onderzoek is niet onopgemerkt gebleven in Europa. Doordat alle UAS's zich bevinden in een soortgelijke ontwikkeling van onderwijsinstelling naar kennisinstelling, kunnen instellingen veel van elkaar leren. Het organiseren van R&D activiteiten die zowel de kwaliteit van het onderwijs, het lesgeven als het beroepenveld tegemoet komen, is een gedeelde zorg, evenals het op niveau brengen van onderzoekscompetenties van docenten. Alle Europese landen hebben het doel om zich te onderscheiden in onderwijs ten opzichte van landen met een vergelijkbare welvaart. De welvaart in alle Europese regio's neemt toe wanneer UAS's in staat worden gesteld om door de inzet van praktijkgericht onderzoek een bijdrage te leveren aan regionale ontwikkeling. Wanneer dit in samenwerking tussen landen gebeurt, zal een aanstekelijke versnelling optreden. Kortom: vecht niet tegen elkaar, maar met elkaar. Wanneer praktijkgericht onderzoek in internationaal verband wordt opgezet heeft de kennisontwikkeling van meet af aan een transporteerbaar einddoel. De HBO-raad vervult met haar initiatief tot het Eduprof project en het UAS netwerk een leidende rol in Europa. Die kans ligt er ook voor Nederlandse hbo-instellingen, zodra de Europese Unie de financiële mogelijkheden voor samenwerking met Europese collega-instellingen verruimt. Er liggen mooie samenwerkingsmogelijkheden in het verschiet.

Josephine Lappia is senior adviseur onderzoek bij Hogeschool Rotterdam

Het rapport van de EDUPROF expert meeting on the knowledge triangle, Copenhagen 1-3 december 2009 is te vinden op http://www.uc-dk.dk/da/images/stories/eduprof_copenhagen/slides/report_expert_meeting_copenhagen_2009.pdf

Het rapport van de internationale benchmark R&D Strategies and Activities: Comparing Universities of Applied Sciences in Finland, the Netherlands, Belgium and Germany is te vinden op www.piramk.fi/rdbenchmarking

Personalia/agenda

Agenda

LECTOR VAN HET JAAR

Lectoren doen veel goed werk, maar wat merken de studenten daar van? Science-Guide en het ISO organiseren voor het eerst de 'Lector van het Jaar' verkiezing. Zij laten studenten de lectoren aanwijzen waar zij merkbaar baat bij hebben en die hen inspireren. De Lector van het Jaar 2010 wordt hij of zij die het meest actief en innovatief is bij de concrete vertaling van praktijkgericht onderzoek naar curricula en onderwijsactiviteiten. De Lector van het Jaar 2010 zal op **22 april** tijdens het hbo-jaarcongres 'Boeien en Binden' bekend worden gemaakt.

www.hbo-raad.nl

KOERS VOOR KENNIS: BIJEENKOMST UNIVERSITAIR ONDERZOEK

Onze kennissamenleving kan niet zonder toponderzoek. Als grootleveranciers van onderzoek en hoger opgeleiden maken universiteiten telkens keuzes om in te spelen op de vraag naar excellentie, valorisatie en talent. Op **20 mei** organiseert de VSNU op de Erasmus Universiteit Rotterdam de bijeenkomst 'Koers voor kennis' om de toekomst van het universitaire onderzoek te verkennen.

Zie www.vsnu.nl onder Agenda.

Uitgesproken

Maandelijks selecteren wij voor u de meest opvallende citaten uit de media. Deze keer naar aanleiding van de val van het kabinet.

"Wanneer worden er keuzes gemaakt voor de toekomst? Studenten willen geen bezuinigingen, maar wel duidelijkheid. Uitstel is het vergooien van potentie!"

Voorzitter Henno van Horssen van het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO), na de val van het kabinet.

"Jammer. Het betekent dat we veel gedoe krijgen dat op de nationale politiek is gericht."

Collegevoorzitter Van den Berg (TUD), na de val van het kabinet.

"Het beleid om van Nederland een echt kennisland te maken, is in gevaar. De achterstand op onze buurlanden zal oplopen."

Algemeen directeur NWO Cees de Visser, na de val van het kabinet.

"Het onderwijs is het antwoord op de crisis, daar moeten snel belangrijke besluiten over worden genomen. Vooral het lerarentekort is een probleem dat niet lang kan blijven liggen."

De AOb, na de val van het kabinet

"Straks liever geen verkiezingsprogramma's die vol staan met obligate teksten over 'het belang van de kenniseconomie', maar heldere keuzes ter bevordering van het leren van kinderen: no pain, no gain."

Ton van Haperen in NRC Handelsblad, 3 maart 2010

Projectonderwijs, maar dan goed

Maria van Holten, Rietje van Vliet, *Projectonderwijs in het hbo - de docent als projectontwikkelaar en projectbegeleider* (148 pag.), Houten, BSL, 2009, ISBN 978 90 313 6206 6

Ook een boekbespreking plaatsen?
Mail naar ho-management@sdu.nl

In het hbo wordt het aloude gezegde dat de praktijk de beste leermeester is nog altijd breed onderschreven. Het opleiden van professionals die in staat zijn de vraagstukken waarmee zij in de beroepspraktijk te maken krijgen goed aan te pakken gaat het best aan de hand van die praktijkvragen zélf. Geen wonder dat in alle hbo-curricula verschillende vormen van leren in en van de praktijk een centrale plek innemen. Stages zijn daarin belangrijk, maar veelal wordt ook gebruik gemaakt van allerlei andere vormen van praktijkleren.

decennia lang hoort daar ook het projectonderwijs bij. Maar onder die naam gaan allerlei verschillende onderwijspraktijken door het leven, die als gemeenschappelijke noemer hebben dat een groep studenten samen aan de slag gaat met een opdracht waarvan de oplossing niet tevoren vaststaat. Soms wekt de term projectonderwijs associaties op met groepen studenten die het bos in worden gestuurd zonder dat duidelijk is wat er nu eigenlijk van ze verwacht wordt. Om te zorgen dat een project voor studenten écht een relevante leerervaring is, is een goede opdracht, een goede aanpak en een goede begeleiding nodig. Daarmee wordt een project een krachtige leeromgeving.

In het hier besproken boek krijgen docenten heel praktische handvatten om uitdagende en leerzame projecten te ontwikkelen en te begeleiden. Aan de hand van een veelheid aan voorbeelden en instrumenten komen alle fasen in het project aan de orde, om te beginnen de manier om van een praktijkvraag een projectopdracht te maken. Dan komen vooronderzoek, plan van aanpak, begeleiding bij het projectwerk,

beoordeling en kwaliteitsborging aan de orde. Aan het maken van een goede projecthandleiding wordt een apart hoofdstuk gewijd; in de bijlagen worden handige hulpmiddelen aangereikt.

Het boek is geschreven op basis van een gerichte zoektocht naar goede voorbeelden uit de praktijk van het projectonderwijs bij de Hogeschool Rotterdam. Dat levert ten eerste aanwijzingen voor het goed opzetten en organiseren van projectonderwijs, maar ook voor het aanpakken van allerlei problemen en valkuilen, zoals: hoe voorkom je dat studenten te snel naar één oplossing toewerken of dat ze het werk verdelen in individuele blokjes die dan aan elkaar geniet worden gepresenteerd, hoe ga je om met meeliftgedrag, hoe kun je efficiënt omgaan met de inzet van docent-uren in de begeleiding? Ik werd vooral erg blij van het lezen van dit boek omdat het een heel praktische benadering verbindt met een consistente onderwijskundige visie op de meerwaarde die projecten in een hbo-opleiding kunnen en moeten hebben.

Een aanrader, dus, voor opleidingsmanagers en docenten die op zoek zijn naar inspiratie om de praktijkkant van hun opleiding te versterken. Ik betrapte mezelf regelmatig op een zekere jaloezie: wat moet het leuk zijn om in je opleiding als student op zo'n manier aan het werk gezet te worden!

Johan Sevenhuijsen is onderwijskundige en directeur Concernstrategie bij de Hogeschool Rotterdam

Ontoelaatbaar gedrag van studenten

DOOR CHRISTIAAN VAN DEN BERG

Wet-
geving

Uitschrijven en weigeren mogelijk

Een pedofiel die pedagogiek wil studeren. Een terrorismeverdachte als chemiestudent. Maar ook een geneeskundestudent tegen wie tuchtrechtelijke sancties zouden worden opgelegd. Het zijn voorbeelden van ernstig ontoelaatbaar gedrag. Vanaf 1 september a.s. mag het instellingsbestuur de inschrijving van deze student stopzetten. Het iudicium abeundi. Hoe gaat dat? En wat komt er bij kijken? In deel één het wettelijk kader.

Studenten, docenten en andere betrokkenen horen in onderling vertrouwen hoger onderwijs te kunnen volgen of te verzorgen. In incidentele, ernstige gevallen kan het toch nodig zijn om studenten uit te schrijven of te weigeren voor die opleiding. Hun gedrag of uitlatingen vormen dan een gevaar voor anderen. De afgelopen jaren is dat een enkele keer voorgekomen.

WETTELIJKE VERANKERING

De wet Versterking Besturing die in januari 2010 door de Eerste Kamer is aangenomen regelt onder andere het verwijderen of niet toelaten van studenten tot een bepaalde opleiding vanwege hun gedragingen of uitlatingen: het iudicium abeundi. Het iudicium abeundi is voorbehouden aan zeer uitzonderlijke omstandigheden en daarom is het van groot belang om dit zorgvuldig te regelen. Daarbij moet het helder zijn waarvoor het niet van toepassing is. Zo is het niet inzetbaar voor studenten die onvoldoende functioneren op een bepaald gebied. Evenmin kan het iudicium abeundi worden ingezet om studenten met onvoldoende studieresultaten of inzet uit te schrijven. Ook is een bepaalde visie van de student, bijvoorbeeld een antidemocratisch gedachtegoed, onvoldoende grond tot het weigeren. De grondwettelijke vrijheden, zoals de vrijheid van meningsuiting, zijn daarbij uitgangspunt. Bovendien geldt de academische vrijheid, verankerd in de wet, óók voor studenten. Ook zaken als (gebrek aan) sociale vaardigheden vallen

er niet onder. Evenmin als motivatie. Gegeven het verstrekkende karakter van de maatregel en gezien de norm in de wet (en toelichting) moet het gaan om vergaande zaken. Om een beeld te geven, gaat het hierbij bijvoorbeeld om aanranding van patiënten. Het iudicium gaat

"Het iudicium abeundi is enkel bedoeld voor studenten die om morele redenen ongeschikt zijn voor een bepaald beroepsveld, niet voor (kritische) studenten die zich verzetten tegen bijvoorbeeld beleid van de instelling of overheid. Het moet geen nieuw machtsmiddel van instellingen worden, enkel een puur morele overweging waarbij de bewijslast van morele ongeschiktheid bij de instelling ligt. De positieve kant van het artikel is dat de 'stage-markt' beschermd wordt. Moreel ongeschikte studenten zullen geen of minder lang stage lopen. Vooral studenten in dienstverlenende of sociale sectoren die echt ongeschikt zijn mag je niet op mensen/kinderen loslaten die toch al kwetsbaar zijn. Daarbij worden stageplaatsen niet ontmoedigd later nog stagiaires aan te nemen na een vervelende ervaring met een student."

LSVb voorzitter Gerard Oosterwijk

wél om studenten die bedreigingen uiten of ernstig ontoelaatbaar gedrag vertonen in het kader van de (latere) beroepsuitoefening. Die situatie zal zich vooral voordoen bij de praktijkoefenin-

gen (stages, practica of coschappen) die voorbereiden op de beroepsuitoefening. Het probleemgedrag kan zich uiten in (seksuele) intimidatie, agressie, geweld of algemeen disfunctioneren ten gevolge van een ernstige persoonlijkheidsstoornis. Er is dan geen sprake van fysieke, maar van morele ongeschiktheid voor het beroep.

Het iudicium abeundi is voorbehouden aan zeer uitzonderlijke omstandigheden

Niet alleen gedragingen, maar ook uitlatingen kunnen op grond van het wet leiden tot beëindiging of weigering van de inschrijving. Naast het weigeren of uitschrijven van studenten, krijgt de instelling ook de wettelijke mogelijkheid deze student te weigeren wanneer hij zich voor dezelfde opleiding (opnieuw) wil inschrijven. Ook andere instellingen krijgen die mogelijkheid als de student in kwestie zich voor dezelfde opleiding wil inschrijven. Schrijft de student zich in voor een andere opleiding maar kiest hij/zij voor een afstudeerrichting waar mogelijk hetzelfde probleemgedrag kan voorkomen, dan heeft de onderwijsinstelling het recht deze student de toegang tot die afstudeerrichting of andere onderdelen van die opleiding te ontzeggen. Omdat het verwijderen of weigeren van een student een ingrijpende bevoegdheid van de universiteit of hogeschool is, benadrukt de wet dat hiervan pas gebruik mag worden gemaakt na zorgvuldige afweging van belangen. De instelling mag niet lichtzinnig met deze maatregel omgaan. De maatregel moet proportioneel zijn.

PROTOCOL

Opleidingen die al enkele jaren vragen om het iudicium abeundi zijn geneeskunde, tandheelkunde en diergeneeskunde. Het is ook niet verwonderlijk dat juist in deze sector wordt gewerkt aan een protocol voor het iudicium abeundi. Het protocol dient met name als hulpmiddel om zorgvuldig om te gaan bij advisering en voorbereiding van besluitvorming van iudicium abeundi door een college van bestuur. Om dit moment gaat het nog om een conceptprotocol. Op 26 maart jl. hebben de geneeskundeopleidingen hierover in Rotterdam een conferentie georganiseerd. In een volgend artikel zal dit conceptprotocol worden besproken

Christiaan van den Berg is seniorbeleidsadviseur onderwijs van de Vereniging van Universiteiten.

Geslaagde uitwisseling van praktijkvoorbeelden

Studie-
succes

zenlijken en daarnaast kunnen oude (geïntensiveerde) middelen ingezet worden. De conferentie die plaatsvond op 3 maart in de kunstgalerie Pulchri in het centrum van Den Haag had als doel de stand van zaken te inventariseren. Het oorspronkelijke plan was om de minister

Hogere eisen stellen aan studenten betekent ook hogere eisen stellen aan docenten

In 2008 heeft het ministerie van OCW ambitieuze meerjarenafspraken gemaakt met HBO-raad en VSNU over het verbeteren van studiesucces in het hoger onderwijs. Nu, anderhalf jaar verder, is een mooi moment om te kijken welke activiteiten door diverse instellingen zijn opgezet en welke voorbeelden werken. Reden voor OCW om samen met VSNU en HBO-raad een conferentie te organiseren.

Studiesucces is een breed begrip. Enerzijds gaat het om zaken zoals het verbeteren van uitvalcijfers en rendementen, maar anderzijds gaat het ook om zaken zoals verbetering van studiekeuze-processen, aansluiting met een toeleverend onderwijs, uitdagender maken van onderwijs en excellentie. De hogescholen en universiteiten hebben ruim 100 miljoen euro per jaar extra gekregen om hun ambities te verwe-

van OCW de conferentie te laten openen. Helaas werden we ingehaald door de politieke realiteit en de minister was het weekend daarvoor net afgetreden. Gelukkig was staatssecretaris Van Bijsterveldt bereid om haar agenda schoon te vegen om de conferentie te openen. In haar bevolgen speech benadrukte ze het belang van studiesucces in het hoger onderwijs. Na enkele anekdotes over haar eigen kinderen gaf ze aan dat er nog veel winst te behalen is in het voortraject, namelijk voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. Er zijn nog veel mogelijkheden om de aansluiting te verbeteren door meer maatwerk te leveren, betere studiekeuze- en loopbaanbegeleiding en doorlopende leerlijnen taal- en rekenen. Ze vond het ook een groot voordeel dat zij nu verantwoordelijk is voor zowel het vo, het mbo als het hoger onderwijs. Ten slotte benadrukte ze dat OCW graag wil dat de onderwijsinstellingen zelf aan de slag gaan met het verbeteren van het studiesucces en goede voorbeelden met elkaar uitwisselen. De conferentie gaf daar in ieder geval alle ruimte voor. De deelnemers konden

SUCCESS

hun ervaringen uitwisselen over de activiteiten die in het kader van de meerjarenafspraken zijn opgezet.

STELLINGEN

In het tweede gedeelte van de plenaire sessie vond een discussie plaats tussen de panelleden Ron Minnée (directeur directie Hoger Onderwijs en Studiefinanciering), Doekle Terpstra (voorzitter HBO-raad), Gerard Mols (rector magnificus Universiteit van Maastricht) en Gerard Oosterwijk (voorzitter LSVb) onder leiding van dagvoorzitter Annette van Trigt. Door middel van (door Surf beschikbaar gestelde) stemkastjes konden deelnemers kenbaar maken of ze het eens of oneens waren met de stellingen. Deze interactieve vorm zorgde voor een levendige discussie.

De eerste stelling was: 'Activiteiten die de vrijblijvendheid van studenten beperken zijn essentieel om het studieresultaat te bevorderen'. Hierop was 78% van de deelnemers het eens en 22% oneens. Een belangrijk argument van tegenstanders was dat vrijblijvendheid niet het probleem is voor een slecht rendement. Uitdagend onderwijs aanbieden is meer essentieel. Als studenten uitgedaagd worden zullen zij vanzelf deelnemen. Dit hoeft geen verplichtend karakter te hebben. Toch blijkt het merendeel het eens te zijn met de stelling. Studenten staan bekend om hun berekenend studiegedrag. Met minder vrijblijvend onderwijs is de kans groter dat zij hun studietijd anders en beter indelen.

De tweede stelling luidde: 'Hogere eisen stellen aan studenten betekent ook hogere eisen stellen aan docenten'. Wederom waren de meesten het eens met deze stelling (93%). Toch had de kleine 7% geen verwaarloosbaar standpunt. Enkele docenten uit de zaal gaven aan dat zij zich intens inspannen om studenten te motiveren en te activeren. Helaas maken zij in de praktijk geregeld mee dat studenten zich onvoldoende inzetten voor hun studie ongeacht de manier van aanpak van de docent.

Desalniettemin heeft de medaille twee kanten, aldus de meerderheid. De laatste stelling die is voorgelegd is: 'Instellingen moeten maatwerk bieden aan de diverse studentenpopulatie (mbo-doorstroom, internationale- en allochtone studenten etc)'. De verdeling was ditmaal 62% eens om 38% oneens. Enerzijds wordt het van belang geacht dat rekening gehouden wordt met de individuele student, anderzijds spelen andere factoren een veel belangrijkere rol. Helaas kon in verband met tijdgebrek de stelling niet verder geëxploreerd worden en de laatste stelling niet behandeld worden, maar de sfeer zat er goed in. De deelnemers verlieten discussiërend de zaal om de workshops te gaan volgen.

WORKSHOPS

VSNU en HBO-raad hebben in de voorbereidende fase hun netwerken bij de instellingen gebruikt om workshopleiders aan te schrijven. De reacties op dit verzoek waren alleen maar positief. Het was leuk om te zien dat medewerkers die aan studieresultaat hebben bijgedragen zo enthousiast waren om hun projecten te presenteren. Dit geeft ook wel aan dat studieresultaat leeft onder de instellingen. De meeste workshops hadden een hbo- en wo-onderdeel. Dit zorgde ervoor dat deelnemers kennis konden opdoen en uitwisselen op hbo- en wo-niveau. In totaal hebben acht workshops plaatsgevonden. Tijdens de eerste ronde werden de volgende vier workshops gegeven: Inrichting eerste jaar, verzorgd door Wil den Harder van de Erasmus Universiteit Rotterdam en Ans Huurman van de Hogeschool van Rotterdam; Excellentie door Joop Vianen van de Universiteit van Tilburg, Trijnie Faber en Lammert Tiesinga van de Hanzehogeschool Groningen; Onderzoek in de bachelor door Christiaan van den Berg van de VSNU, Carola van der Weijden van de Universiteit van Maastricht en Erik Jansen van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen en Aansluiting VO-HO door Ad van Hout van de Radboud Universiteit Nijmegen en Frans Verhoeven van de Hogeschool Arnhem en Nijmegen.

De tweede workshopronde bestond uit de volgende onderwerpen: Brede Bachelor door Bart van der Laar van de Rijksuniversiteit Groningen en Ria van der Lecq van de Universiteit Utrecht; Doorstroom HBO-WO door Wilfred Diekmann en Saskia Swart van de Hogeschool van Amsterdam en Johan Post van de Universiteit van Amsterdam; Diverse studentenpopulatie door Sabine ter Steeg en Wátte Zijlstra van de Haagse Hogeschool en Matching en intake door Anita de Vries van NOA en Hans Ronkema van de Universiteit Twente. De deelnemers reageerden na afloop enthousiast. Vooral het feit dat ze van elkaar konden leren en konden zien welke methode zich in de praktijk heeft bewezen, werd erg gewaardeerd. Ze gaven verder aan dat ze de betrokkenheid van OCW zagen als erkenning voor hun werk van de afgelopen jaren.

De presentaties zijn te vinden op de website van de conferentie: www.conferentiestudiesucces.nl

Het kabinet Balkenende IV is gevallen, dat betekent dat Ronald Plasterk na drie jaar afscheid heeft genomen als Minister van OCW. Staatssecretaris Marja van Bijsterveldt heeft zijn portefeuille overgenomen totdat er een nieuw kabinet is gevormd. Wat dit betekent voor de wetsvoorstellen die op dit moment in voorbereiding zijn, komt onder andere in deze stand van de wetgeving aan de orde.

DOOR LISETTE GRIEP

Stand van de wetgeving

OP CONTROVERSIËLE WETSVORSTELLEN

Controversieel verklaard worden die voorstellen en onderwerpen waarvan redelijkerwijze verwacht mag worden dat behandeling met een ander kabinet tot een andere uitkomst zal leiden. Dit is een politieke afweging. Totdat er een nieuw kabinet is gevormd, zal er geen besluitvorming over deze onderwerpen plaatsvinden. De Eerste Kamer heeft geen enkel wetsvoorstel controversieel verklaard. De Tweede Kamer heeft dat wel gedaan. Voor het hoger onderwijs zijn dit de wetsvoorstellen Ruim Baan voor Talent, niet indexering van de normbedragen voor studiefinanciering en WTOS en de wijziging van de Wet op het onderwijstoezicht. Verder is de verwachting dat wetsvoorstellen die nog niet bij de Tweede Kamer zijn ingediend, zoals het wetsvoorstel met betrekking

tot het verhaalsrecht, door de nieuw gekozen Tweede Kamer behandeld zullen worden.

VERSTERKING BESTURING HOGER ONDERWIJS

De wet is bekendgemaakt in Staatsblad 2010, 119. Om de wet in werking te laten treden is een Koninklijk Besluit nodig, daarin kan bepaald worden dat verschillende onderdelen van de wet op een verschillend moment in werking treden.

ACCREDITATIE

Het wetsvoorstel tot wijziging van het accreditatiestelsel is door de Tweede Kamer niet controversieel verklaard. Dinsdag 16 en donderdag 18 maart jl. is het wetsvoorstel mondeling behandeld in de Tweede Kamer. Voor de behandeling van het wetsvoorstel is er door de staatssecretaris van OCW een eerste nota van wijziging ingediend. Allereerst

is in deze nota van wijziging een drietal toezeggingen uit de nota naar aanleiding van het verslag neergelegd. Er wordt een voorhangbepaling voor de algemene maatregel van bestuur geïntroduceerd waarin wordt bepaald in welke gevallen een toets nieuwe opleiding of instellingstoets kwaliteitszorg onder voorwaarden kan worden verleend en welke voorwaarden kunnen worden gesteld. Het ontwerp van deze algemene maatregel van bestuur zal worden voorgelegd aan de Tweede Kamer. Daarnaast is de termijn voor het verlenen van een toets nieuwe opleiding of instellingstoets kwaliteitszorg onder voorwaarden ingekort tot maximaal een jaar (in plaats van drie jaar). Als laatste is een voorstel gedaan dat de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor studenten met een handicap tot aandachtspunt voor de NVAO maakt. Het wordt een onderdeel van de beoordeling van de instellingstoets kwaliteitszorg of indien daar niet voor wordt gekozen de uitgebreide opleidingsaccreditatie en toets nieuwe opleiding.

Verder wordt in de nota van wijziging van de gelegenheid gebruik gemaakt om een tweetal toezeggingen naar aanleiding van de behandeling van versterking besturing in de Eerste Kamer te regelen. Allereerst wordt er in plaats van de regeling rondom de studentassessor een versterkt initiatiefrecht voor de medezeggenschap geïntroduceerd. Daarnaast wordt een aantal reparaties in

de medezeggenschap voor de Open Universiteit vastgelegd. Tijdens de mondelinge behandeling is gebleken dat er voldoende draagvlak is voor het wetsvoorstel. Wel heeft de Tweede Kamer een aantal amendementen en moties ingediend. Hierover en over het wetsvoorstel is dinsdag 23 maart gestemd. In de volgende bijdrage zal ik ingaan op de amendementen en moties die zijn aangenomen.

WETSVOORSTEL GELAATSBEDEKKENDE KLEDING

Het wetsvoorstel met daarin een verbod op gelaatsbedekkende kleding in het onderwijs ligt ter advisering bij de Raad van State.

BEKOSTIGING HOGER ONDERWIJS

Het ontwerpbesluit tot wijziging van het Uitvoeringsbesluit WHW 2008 in verband met het nieuwe bekostigingsstelsel ligt ter advisering bij de Raad van State.

REGELINGEN LERARENBEURS

In de Staatscourant 2010, 3335, is een wijziging van de Tijdelijke regeling lerarenbeurs voor scholing en van de Regeling lerarenbeurs voor scholing en zij-instroom 2009–2011 gepubliceerd. Dit in verband met het verhogen van het subsidieplafond voor 2009 van de eerstgenoemde regeling en het vaststellen van het subsidieplafond voor 2010 voor de laatstgenoemde regeling.

Het huidige accreditatiestelsel kritisch doorgelicht!

Accreditatie, oud en nieuw

In zowel Nederland als Vlaanderen staat men op het punt een nieuw accreditatiestelsel in te voeren. Er is waardering, maar ook kritiek op het functioneren van het huidige accreditatiestelsel. *Accreditatie, oud en nieuw* gaat in op het oude én op het beoogde nieuwe accreditatiestelsel. Dit leidt tot een aantal vernieuwende conclusies en aanbevelingen.

Met behulp van een praktisch model biedt *Accreditatie, oud en nieuw* een aantal zelfdiagnose instrumenten en stappenplannen. Hiermee zijn instellingen en opleidingen voorbereid op lopende opleidingsaccreditaties én kunnen ze zich tevens voorbereiden op instelling - en opleidingsaccreditatie in het beoogde nieuwe stelsel.

***Accreditatie, oud en nieuw* biedt overzicht voor:**

- bestuurders en managers,
- beleidsmakers,
- ambtenaren en politici.

Daarnaast is het praktische model met name interessant voor:

- kwaliteitszorgmedewerkers,
- beleidsmedewerkers,
- managers en docenten die zich in de dagelijkse praktijk met de kwaliteitszorg bezighouden.

Voor meer informatie én om direct te bestellen gaat u naar www.sdu.nl/onderwijs

